

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

CHIPUL LUI AVRAM IANCU – ÎN VESTUL ROMÂNIEI

Lt. col. r. drd. Constantin MOȘINCAT

Cercetarea temei ne-a fost ocazionată de un fapt sentimental, personal, legat de locul în care mi-am unit destinul cu soția mea – Voichița Maria – **biserica din satul Portița**¹.

Viața spirituală a acestei vetre românești a cunoscut o notorietate în cadrul Diecezei de Oradea prin prestigiul preoților care au slujit în perioada tumultuoasă din sec. XVIII - XIX. Dintre aceștia preoții Ioan Dărăban (1821 - 1833), Ilie Trochnea (1833 - 1845), Teodor Pop Dan (1845 - 1853), Vasile Vancu² (1853 - 1878), Emanoil Crețu (1878 - 1881), Gheorghe Chereji (1883 - 1903), Andrei Bogdan (1904 - 1925) au avut un important rol în sădirea și cultivarea sentimentului național. Deviza cea dintâi, a acestor preoți, a fost „*lauda lui Dumnezeu, scopul principal a fost înaintarea culturii morale a poporului și a ridicării stării ei materiale*”³.

Implicarea preoților din Portița, alături de fruntașii mișcării naționale a românilor, în evenimentele revoluției din Transilvania, de la 1848, cum a fost cazul **preotului Vasile Vanc**, care împreună cu **Ioan Munteanu** au contribuit la elaborarea **Proclamației de la Blaj**, explică și influența și prestigiul de care s-au bucurat fruntașii ardeleni ai revoluției în rândul creștinilor români din Portița.

De dată recentă am aflat despre faptul că, în Biserica din Portița, s-a păstrat, o vreme, o importantă Stampă⁴ (foto 1) care dovedește pe de o parte legăturile preoților cu fruntașii revoluției de la 1848 iar pe de altă parte strădania lor de a aduce în lăcașul sfânt simbolurile și idealurile luptei românilor pentru afirmarea drepturilor lor naționale. În acest sens, de altfel documentele de arhivă demonstrează că, episcopii Diecezei de Oradea – greco- catolică – au activat prin gazetele vremii – *Foaie pentru minte inimă și literatură*, *Gazeta de Transilvania* – precum și prin tipărirea unor importante lucrări românești despre

Biserica din
Portița

¹ *Satul Portița*, situat la 15 km sud de Carei, pe șoseaua Carei – Andrid, este una dintre cele mai vechi așezări de pe valea Eriului. Biserica este situată în mijlocul satului, vis a vis de casa părintească a soției mele (Nr.32), pe vatra unde odinioară fusese o biserică de bârne. Actuala construcție, renovată în mai multe rânduri din 1864, de când a fost zidită din cărămidă, cu dimensiuni de 22,7 x 8 m. și un turn de 18 m. în care sunt dispuse 3 clopote, este pictată în tempera. Astăzi parohia are mai puțin de 100 de familii. Preoții care au slujit în această biserică s-au bucurat de ascultare din partea credincioșilor, mulți dintre ei afirmându-se ca duhovnici ai norodului pe care l-au păstorit. Vezi și istoricul Bisericii dres, la 15 septembrie 1978, de preot paroh Pădureanu I. Ioan, în Albumul oferit P.S.S Vasile Coman, păstrat în Muzeul Episcopiei Ortodoxe Oradea.

² Vasile Vanc (Vankai), o personalitate remarcabilă, și-a început cariera preoțească în 1942 și a slujit în Portița mai bine de 20 de ani. A elaborat mai multe cărți, necesare tineretului din școlile confesionale, între care *Istoria patriei*, *Economia rurală* sau *Istoria naturală*, alături de cărțile de rugăciuni *Lumina credinței* și *Lauda S. Treime*. Cea mai importantă lucrare, intrată în uzul școlar popular cu aprobarea Consiliului locumtenențial, a fost scrisă pe vremea când încă păstora la biserica din Portița, în 1863, intitulată *Agricultura, îndreptariu în economia practică*.

³ Apud Iudita Călușer, *Episcopia greco-catolică de Oradea*, Editura Logos 94, p. 161

⁴ Cristina Bursuc, *Stampa lui Avram Iancu și a căpitanilor săi s-a păstrat mai bine de un veac în biserica din satul Portița*. Exemplarul, care reprezintă chipul Crăișorului și a căpitanilor săi, pare a fi un unicat, se păstrează în Muzeul Episcopiei Ortodoxe din Oradea.

145 ani de la proclamarea Independenței României

cei mai vestiți români⁵ pentru pregătirea și ridicarea poporului. Cercetând în sumar biografiile preoților care au slujit în Biserica din Portița sau a altora apropiați locului – cum a fost cazul lui **Ioan Silviu Sălăjan**⁶ - considerăm că prin opera lor filosofică, literară și religioasă au slujit idealului național și au pregătit drumul luptei de mai târziu al memorandiștilor și al unioniștilor din 1918.

Revenind la **Stampă**, aceasta, a fost realizată de Barbu Iscovescu și a fost imprimată la Paris în 1850. Ștampa reprezentându-l pe Avram Iancu între prefecții și tribunii săi, format 56/47 cm, este una dintre cele mai semnificative imagini care au fost realizate în anii 1848-1849, ca și mai târziu, când au apărut mai multe desene și tablouri cu imagini din revoluție, înfățișând chipul lui Avram Iancu și al căpitanilor săi. Cel mai important loc printre acestea îl ocupă tablourile pictorului revoluționar Barbu Iscovescu, sosit în cetatea naturală din munți după înfrângerea revoluției din Țara Românească și care a rămas alături de Iancu mai mult timp. În opinia lui Constantin Mălinaș, *Ștampa e un adevărat pantheon grafic al revoluției*. Acesta consideră că documentarea lui Barbu Iscovescu s-a făcut atunci când acesta a poposit printre revoluționarii transilvăneni și *"le-a fixat efigiile pe pânza, preocupat în primul rând de evocarea nobleții de gând și a dârzeniei de fapte: Avram Iancu, Petre Dobra, Ioan Buteanu, Nicolae Solomon, Simion Balint își impun prezența simplu și convingător în aceste mici portrete"*. Plecând din munți, Iscovescu ajunge în cele din urmă la Paris, unde executa această ștampă. *"Ortografierea franceza a numelor, dar mai ales a titlului "Les defenseurs de la nationalite roumaine en Transilvanie 1848 - 49" probează că ștampa a fost destinată a fi răspândită nu numai printre români, dar și în Franța, unde ideile lansate de revoluția franceză privind libertatea și egalitatea indivizilor evoluau înspre libertatea și egalitatea popoarelor. Din bibliografia iconografiei Iancului nu rezultă la ora actuală unde s-ar mai păstra un exemplar original al ei, deci cel de la Portița, conservat la Oradea, s-ar putea să fie un unicat"*⁷.

Merita de menționat că în biserica din Portița au fost folosite și s-au păstrat, până la noi, exemplare de carte veche românească, între care Liturghierul de la 1713 al lui Antim Ivireanul, mărturie esențială a legăturilor și unității românilor, din Valea Ierului, cu frații lor din celelalte provincii. Cercetarea noastră viitoare va avea ca obiect de studiu așa numită *Pravilă de la Portița* despre a cărei legendă am auzit doar.

Cum a ajuns heliogravura lui Iscovescu de la Paris la Portița e greu de fixat în detalii, mai degrabă presupunem că prin legătura strânsă a preoților cu cercurile culturale naționale și ca o reacție la politica imperiului dualist austro-ungar de deznaționalizare a românilor. La vederea chipului lui Avram Iancu, păstrat ca icoanele în biserici, cu siguranță că românii aveau sentimentul mândriei și demnității căci, acest fapt echivala cu o conștiință națională vie.

O altă ipostază în care ne este înfățișat Crăișorul apusenilor am descoperit-o într-o operă literară nepusă, încă, în scenă. În viziunea Galliei Tudor *"Avram Iancu - tragedie istorică"*⁸ piesă de teatru, în 4 acte și 7 tablouri, apărută la București, la 10 mai 1928, este o reconstituire foarte bună a vieții eroului nostru național, o foarte frumoasă și documentată lucrare.

⁵ Din lucrarea Iuditei Călușer, *op. cit.*, p. 156-165, aflăm despre tipărirea unor lucrări necesare instrucției școlare, articole de deșteptare a poporului și cărți cu conținut religios, dintre care amintim pe cele semnate de Ioan Munteanu: *Simțiri de bucurie, Serbare zeilor Lares, Biografiile celor mai vestiți români*, sau acelea ale lui Moise Noac – *Istoriștia despre începutul românilor* (lucrare în trei părți cu texte preluate din limba latină), și *Români Ungariei în 1814 și acum*. Faptul că din decembrie 1848 până în august 1849 Ioan Munteanu va fi înrolat preot militar în armata lui Bem umbrește oarecum activitatea sa. Mai mult el a fost acuzat o vreme că ar fi devastat biblioteca lui Timotei Cipariu după cum circula și versiunea că ar fi fost salvatorul acesteia. *Ibidem*, p. 158. Notabil este că Ioan Munteanu a lăsat prin testament 1282 de titluri de carte și 24 de mape Bibliotecii Gimnaziului greco-catolic din Beiuș. După moartea sa George Barițiu avea să lămurească zbuciumul unui român nevoit să slujească sub steagul lui Bem considerând că suferințele din anii 1848/49 pot revărsa lumină clară asupra iubirii sale de națiune deoarece acest bărbat a fost „o raritate în soliditatea și constanța sa de a apăra interesele naționale românești cu orice preț” *Ibidem*. George Barițiu l-a cunoscut bine pe Ioan Munteanu, cel care împreună cu Moise Sora Noac se vor învrednici a tipări *Cronica* lui Gheorghe Șincai.

⁶ *Ibidem*, p.162. Preot, profesor și publicist, născut în ziua de Crăciun 1836, în satul Irina (5 km Sud de Portița), v-a slujit ca preot în Vezendiu (lipit la Nord de Portița), v-a publicat în 1871 *Manualul de geografie pentru tinerimea română, și O disertație asupra portului popular în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*. Un fapt remarcat de presa vremii, ca o *ciudățenie daco-romană* deoarece părintele și-a botezat copii cu nume care să nu poată fi maghiarizate: **Marțian, Sever, Camil, Seproniu, Salustia, Romelia**.

⁷ Cristina Bursuc, *Ștampa lui Avram Iancu și a căpitanilor săi...*, *op. cit.*

⁸ Constantin Moșincat, *Avram Iancu – tragedie istorică*, în *Munții Apuseni III*, Oradea 1996, p.60.

145 ani de la proclamarea Independenței României

Piesa ne aduce în prim plan atmosfera ce domnea în 1848-1849 în Țara Moților și ne prezintă într-o manieră directă, eroii ce au făcut parte din pleiada lui Avram Iancu: Simion Bărnuțiu, Pelaghia Rosu, Andrei Șaguna, Ion Maiorescu etc. Piesa a fost creată, de Gallia Tudor, pe baza unei temeinice documentări, făcute chiar la fața locului și nu se îndepărtează prea tare de adevărul istoric.

Personajul principal - **Avram Iancu** - ne este prezentat ca o fire prevăzătoare ce se pune mai mult în slujba altora și nu voințe nimic pentru sine. Mândria națională și spiritul ce l-a caracterizat pe Crăișorul munților, sunt splendid surprinse în refuzul eroului de a primi "Crucea" dăruită de împărat. În replică Iancu spune: "*Cât despre onoruri, asta nu privește pe nimeni!. Omului îi poți lua cu forța tot, dar nu-i poți da nimic, fără voia lui!*" (actul III, tabloul VII, scena I, p. 125). Avram Iancu ne este prezentat ca un om cu un suflet blând din care izvorăște dreptate, lui nu-i place lupta mișească, cruță viața adversarului când acesta vine la tratative.

Reproducem aici un fragment din Actul III, tabloul VII, care ilustrează această idee.

„Toma Onetu - Aici e numai o solie de cinci, cu steag alb fără arme.

Avram Iancu - Adu pe șeful lor aici! (Toma iese; toți se ridică și privesc în culise curioși. Toma reintră urmat de Voșvari, care e însoțit de un soldat cu un steag alb și un pachet mare în brațe).

Voșvari - (Intră curajos). Sănătate generale!

Avram Iancu - (Surprins). Aaa! Tu, Feher Pal?! . . .

Voșvari - Nu mai sunt aprinsul Feher Pal - ci sunt fiorosul Voșvari, care m-am înarmat cu un cearșaf alb ca să pot pătrunde până la tine!

Avram Iancu - Pentru ce ai venit?!

Voșvari - Să-ți propun pentru a doua oară, să vii cu mine până la Budapesta! .

Avram Iancu - Rău ai făcut de ai venit, căci de data aceasta nu cred să te mai întorci!

Voșvari - Am să mă întorc de braț cu tine până la Kosuth Lajos!

Avram Iancu - Nu-i voi face această cinste tiranului vostru! Dar spune-mi rogu-te, cum ai pătruns în munți?!

Voșvari - Din cauza pâclei dese pândașii tăi nu m-au zărit, deși am trecut foarte aproape de postul lor!

Avram Iancu - Hâm! Pândașii mei te puteau împușca tot din cauza aceleiași pâcle dese! Te-ai expus cam îndrăzneț, Voșvari!

Voșvari - Recunosc, că am avut mare noroc! (Desface pachetul din mâna soldatului și scoate un calpac de general, cu pene, o mantie albă cu hermină și o sabie cu pietre încrustate în mâner, Iancu îl privește nepăsător). Ți-am adus mantie, sabie și calpac de-ale lui Arpad, precum și decret de General Gubernial! (Ii dă un plic sigilat). Și așa gătit, să mergi la Budapesta, unde am ordin să te duc!

Avram Iancu ~ (Le ia din mâna lui, le privește disprețuitor și i le aruncă la picioare). N-am nici un respect pentru penele acestea de tirani! Nu voi îmbrăca niciodată corcoațele voastre, atâta timp, cât poporul meu e nedreptățit de voi! ...Kosuth Lajos nu va avea cinstea să mă primească de amic; regret!

Voșvari - (Adună hainele de pe jos și le dă soldatului, apoi, prinde steagul din mâna lui, îl sfâșie enervat și-l aruncă la picioarele lui Iancu). Hai, scoate sabia, Iancule, pe viață și pe moarte! Noi doi. Tu ai martori pe Căpitanii tăi, iar eu, numai ofensa adusă memoriei lui Arpad și insulte adresate lui Kosuth Lajos!

Avram Iancu - (Liniștit). Ooo! Oprește-te, Voșvari, nu mă bat cu tine!

Voșvari - Nu te mai bați cu mine, zici?! Explică-te!

Avram Iancu - Ai fost în casa mea pe cale pașnică, la Vidra, și odată ce ai stat la masa mea, nu te mai pot lovi!. Este un principiu moștenit de la Decebal al nostru!

Voșvari - Bine, atunci delegeă pe căpitanii tăi!

Avram Iancu - Liniștește-te Voșvari, nu vei fi ucis mișelește, aici unde ai venit cu steag alb, și nici măcar prizonier, deci vei pleca teafăr, păzit de oamenii mei, până vei găsi trupele tale. Apoi vom lucra în

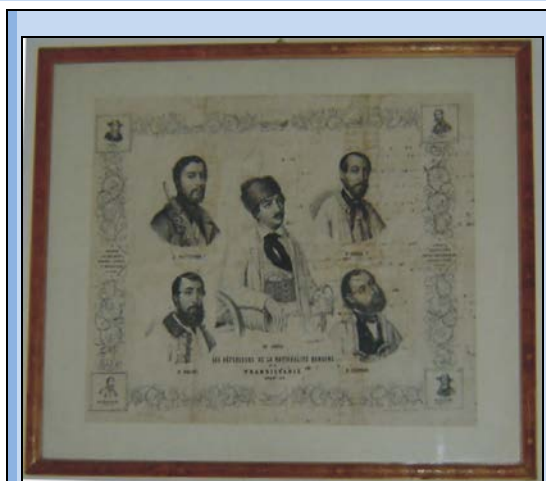

Foto 1- Stampa – Avram Iancu și căpitanii păstrată în Biserica din Portița, județul Satu Mare, în prezent în Muzeul Episcopiei Ortodoxe din Oradea

145 ani de la proclamarea Independenței României

mod cinstit, fiecare în fruntea oastei lui!. De vei cădea, așa ți-a fost ursita, de vei scăpa, norocul tău!. Acum noroc bun!. (Li întinde mâna).

Voșvari - (Mișcat îi dă mâna, apoi salută militărește). Îți mulțumesc!. Nobil principiu avea Decebal!.
Avram Iancu - (Apleacă capul în semn de salut). Cozma, du-te cu Onetu și conduceți pe Domnul General până în apropierea trupelor lui!. Grije, să nu i se întâmple nimic și iute înapoi, nu-i timp de pierdut!.

Toma Onetu - Să trecem peste cordon?

Avram Iancu - Puneți-l în siguranță, dar fiți cu luare aminte se înțelege!. Ce n-am făcut noi, ar putea face ei. (Cei patru ies, Iancu către Corcheș). Acum e acum!. (Suflă iar de trei ori în tulnic.) ..."

Acel suflet mare, omenesc, a avut și pasiunea sa. El nu a iubit o româncă, inima lui a ales tocmai din tabăra dușmană. Cu toate acestea inima nu i-a dictat niciodată conștiinței, căci de fiecare dată a știut să-și înfrâneze pasiunile și să-și facă o bară puternică între iubirea de patrie și dragostea lui pentru Aninta. O singură dată pare învins de iubire și atunci numai pentru o clipă. Te iubesc mai mult acum Anint... ba nu patria, ele au nevoie de mine. . .".

Înainte patriei nu trebuie pus nimic! Și Avram Iancu n-a pus. "Craiul moșilor" nu s-a abătut de la această poruncă a sufletului său, a neamului său. S-a debarasat și de aleasa sufletului său, "Aninta, atunci când a aflat că s-a căsătorit cu amicul său Moldovan". Dezamăgit de iubită, dezamăgit de împărat, Avram Iancu înnebunit în actul final îi citește tatălui său următorul testament: "Unicul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acum, fără mult succes ba tocmai acum cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimica. Nu știu câte zile mai pot avea; un fel de presimțire, îmi pare, că mi-ar spune, că viitorul este nesigur. Voiesc dară și hotărât dispun, ca după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare, să treacă-n folosul națiunii, pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi, tare crezând, că apărătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile națiunii mele.

Semnat: Câmpeni la 30 decembrie 1850 Avram Iancu, Avocat și prefect emerit".

Între iubirea mamei și dragostea față de semeni, Avram Iancu preferă să-i apere pe oameni: "Să știi, mamă, că am să vin numai de dragul dumatăle, dar ceva mai târziu, căci acum mai am alte lucruri de pus în rând!. Procesele cu urmăriții noștri cu pădurile, la Cluj!" Cu sufletul plin de admirație pentru înaintașii martiri ai neamului, care, cu devotament până la sacrificiul de sine, au disprețuit viața în interesul libertății naționale, Gallia Tudor ne prezintă tragedia istorică a craiului munților Avram Iancu. Tragedia personală, prin modul de prezentare devine una națională prin simbol, prin acțiune și prin idealul pentru care s-a bătut eroul. "Avram Iancu - tragedie istorică" este o piesă de teatru a cărei punere în scenă ar cinsti orice teatru românesc, fapt pentru care am semnalat-o în rândurile de față.

Am recurs la două genuri documente diferite care se ocupă de conservarea memoriei vii a aceleași legende eroice - **Avram Iancu - deoarece, în împrejurările de astăzi, unii ar fi tentați să nu mai considere necesar aducerea în actualitate a personajelor intrate în legenda populară românească.** Aceștia le impune, cu o forță de sinteză aparte, sculptorul Cornel DURGHEU creația sa de excepție: **Bustul lui Avram Iancu, din Oradea (foto 2).** Fără a avea pretenții calificate, de critic de specialitate, ne îngăduim a observa că această lucrare întrunește, prin trăsături definitorii, personalitatea puternică a Craișorului, sobrietatea și hotărârea acestuia. De fiecare dată descoperim noi însușiri pe care artistul le-a surprins, cu finețe și măiestrie. Mă fascinează privirea eroului. Gândurile i se vor împlini căci, Avram Iancu, „nu avea altă dorință decât să-și vadă nația fericită”. Acest gând testamentar flutură în înaltul soclului, frumos șlefuit în marmură și este parcă transmis, trecătorului grăbit, prin flamura ce se leagănă la gât și care nu-ți dă pace să treci nepăsător. Sunetul prelung de bucurime, ce-și chemă oastea parcă la lupta dreaptă care nu s-a produs, întristează chipul semeț al eroului nostru. Acestui chip legendar nu-i mai trebuie alăturat - din motive lesne de înțeles - decât oastea pe care a ridicat-o la înălțimea virtuții săvârșite de însuși moșul Apusenilor.

Avram Iancu - Oradea (foto2)

Sculptor - Cornel Durgheu

145 ani de la proclamarea Independenței României

Cornel Durgheu ni-l prezintă pe erou într-o postură de om preocupat de soarta a lor săi. Așa îl percep de câte ori încerc un dialog cu eroul pe teme diverse, cum ar fi: organizarea oastei populare, după model roman; sfatul și taifasul cu căpitanii și prefectii săi; înțelegerile și neînțelegerile cu autoritățile imperiale și cu ungurii lui Koșuth; sau cu prietenii de peste Carpați.... Și de fiecare dată răspunsurile parcă nu mă nemulțumesc. Rămâne permanent senzația că nu știm destule despre erou, că nu s-a spus suficient despre suferința înaintașilor, că nu facem mai mult pentru ca personajele legendare ale statuilor să grăiască, să ne transmită puterea pe care, cei dăltuiți în eternitatea bronzului, nu au avut-o ca în libertate să se afirme pe ei și pe ai lor. Subscriu la ideea lui Ioan Aurel Popovici că "*și miturile și legendele fac parte din istoria unui popor*"⁹. Avram Iancu, pe lângă faptul că este un exemplu tipic din acest punct de vedere, este prezent zilnic în viața Oradei, prin lucrarea sculptorului Cornel Durgheu.

Artistul înlocuiește „**sabia**”, care era simbolul luptei lui Avram Iancu, cu o înfățișare senină, naturală, optimistă în care se regăsește mitul, care cheamă mai degrabă privitorii - participanți la sărbătoarea și victoria spiritului său de luptă. **Fluierul** simbol al jertfei și al morții eroice îl intuim, pentru că-l știm bine așezat la cingătoare, alături de pistoale. Simbol al tinereții și al dinamismului, prin impetuositatea sa, Avram Iancu a pus stăpânire pe natură și a făcut din Munții Apuseni o cetate inexpugnabilă unde, el, era stăpân. De acolo pe firul Crișurilor vestea vremuri mai bune. Poate de aceea artistul l-a plasat pe un soclu înalt, ca de acolo, să reverse speranță, încredere și demnitate în câmpie. Nu este împodobit cu straie de sărbătoare ci cu frumosul suman pe care-l purta și la horă și la târgul din Abrud și atunci când, înfrânt, s-a retras în munți. Prin înfățișare, port și preocupări, se identifică cu aceia pentru care s-a dăruit și s-a bătut fără încetare. Și atunci când puterile i-au slăbit idealul său a fost preluat de alte și alte generații, până la Marea Unire.

Am fost martor la memorabila zi în care s-a făcut dezvelirea statuii. Am simțit freământul și mândria românilor adunați cu mic, cu mare, atunci când, acompaniați de famfara militară a garnizoanei, poporul din piață a cântat «*Deșteaptă-te române*», voind parcă a-l asigura pe *Crăișor* că jertfa sa n-a fost zadarnică, că lupta sa pentru drepturile și libertățile românilor se împlinește încet, încet. Onorul gărzii venea dat, ca într-un marș triumfal, încoronat cu cântecul de însoțire, drag tuturor, și orădenilor în special, «**Iancule mare, Iancule tare, Cu noi să fii, tu însoțește și întinerește pe ai tăi fii**¹⁰...» a pus pecetea pe o stare de fapt: istoria vie a lui Avram Iancu care se re trăiește, prin acest monument, în fiecare zi aici la Oradea. Meritul incontestabil al acestui eveniment aparține deopotrivă inițiatorului – Gl. Lazăr Cârjan, inspector șef al Inspectoratului Județean de Poliție Bihor și colaboratorilor domniei sale – și autorului lucrării sculptor Cornel Durgheu.

Mergând pe firul manifestărilor omagiale închinată eroului național - Avram Iancu - aflăm dint-un studiu semnat de Stelian Boțoghină că imaginea eroului a fost folosită de către regele Ferdinand I pentru a-și construi sieși rolul de salvator și de unic întregitor al tuturor românilor. *Mitul și legenda istorică* se transformă și se deformează prin astfel de manevre într-un mit politic¹¹.

La Oradea onorurile s-au dat și se dau, în exclusivitate, celui care le merită: **Avram Iancu**.

Merită amintit, fie și în treacăt, că eroul nostru național este foarte îndrăgit, fapt ce l-a determinat pe P.S.S. Vasile Coman să-i comande lui Laurențiu Profeta, prin anii '74, să-i zugrăvească chipul pe o imensă frescă care sintetizează istoria neamului românesc. Tot acolo îl regăsim și pe predecesorul său – **Horea** - un alt chip de erou legendar care de altfel se păstrează și în Biserica Catedrală cu Lună¹² din Oradea. Demn de reținut, ca un caz singular, în pictura bisericească ROMÂNEASCĂ, că la cheia de boltă a arcadei de deasupra iconostasului, care separă altarul de naos, într-un medalion, cu ancadrament din

⁹Nicolae Brânda, *Adio, la arhive!*, interviu cu Ioan Popovici, în *Crișana*, 6 ianuarie 1998

¹⁰ Marșul lui Iancu se aude zilnic, în Oradea, la ora exactă, dată de orologiul instalat în turnul primăriei.

¹¹ Stelian Boțoghină, 1924: *Centenarul nașterii lui Avram Iancu. Mitul creator de imagine*, în *Cetatea Bihariei* nr. 2, Oradea 2004, p.36-38 „*Mitul politic înseamnă multă fabulație, este deformarea sau interpretarea ce recuză în mod obiectiv realul. Dar, deși e o legendă, el exercită și o funcție explicativă, furnizând un anumit număr de chei pentru înțelegerea prezentului [...] Rolul explicativ este dublat de rolul mobilizator[...]*”, Raoul, *Mituri și mitologii politice*, Editura Institutul European, Iași, 1977, p. 4

¹² Prin proporțiile ei – 38 m lungime, 19 m lățime și 55 m înălțimea turlei cu cruce aurită, cu un plan bizantin, pronaos, naos, cu abside laterale și o armonie echilibrată a arcașelor, Catedrala cu Lună, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului* este un sugestiv monument de arhitectură și artă românească. Catedrala adăpostește multe odoare bisericești, prețioase, de aur și argint aurit careau fost primite în dar de la bisericile surori din Grecia.

145 ani de la proclamarea Independenței României

lauri aurii se află chipul lui Horea - capul răscoalei de la 1784 - an care corespunde cu acela al punerii pietrei de fundație a catedralei. Acest simbol echivalează cu o manifestare populară față de acest erou și față de ecourile răscoalei ajunse pe plaiuri bihorene. O urmă pozitivă a răscoalei conduse de Horea este însăși Catedrala cu Lună care a fost construită ca urmare a drepturilor și libertăților obținute de români după răscoală.

Și în fine galeria acestor eroi naționali se încheie, în fresca păstrată la Episcopia din Oradea, cu intrarea triumfală a generalului Traian Moșoiu, din 20 aprilie 1919, și primirea acestuia de episcopul locului Roman R. Ciorogariu (foto 3).

Concluzia că Biserica a păstrat chipurile eroilor neamului ca pe propriile odoare, că tradiția populară a fost conservată în opere literare și de artă care, la un loc, elogiază și preamăresc simboluri asumate, de întreaga românitățe, ca valori naționale perene, nu mai trebuie demonstrată.